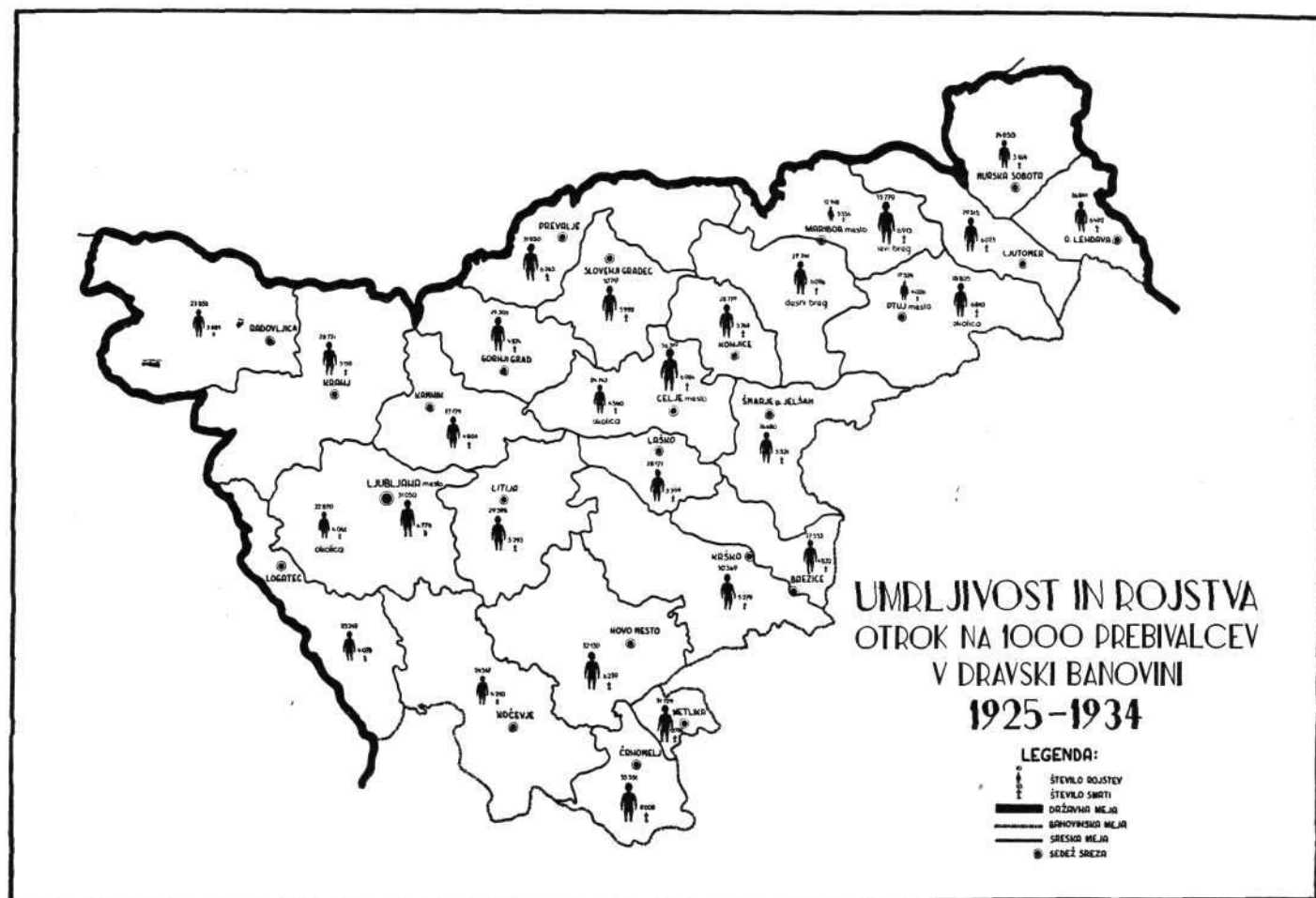

OSNOVE SODOBNE ZAŠČITE OTROK V SLOVENIJI

Dr. B. Dragaš

ZAVOD ZA ZDRAVSTVENO ZAŠČITO MATER IN OTROK — MATICA ZA ZAŠČITO OTROK

Vojna in povojna doba je povzročila med mladino obupne razmere. Število sirot in zanemarjenih otrok je čez noč poskočilo samo v Sloveniji v desettisoče. Da se uredi to obupno stanje, je ministrski podpredsednik v prvi vladi kraljevine SHS dr. Anton Korošec že 9. februarja 1919 izdal uredbo (Uradni list dež. vlade za Slovenijo št. 74 z dne 11. IV. 1919) o ustanovitvi državnega oddelka za zaščito dece, in dne 10. marca 1919 pravilnik (Uradni list št. 75 z dne 11. IV. 1919) o ureditvi tega oddelka. Oddelek je potem prevzelo ministrstvo za soc. politiko in izdalo nov pravilnik dne 1. okt. 1919. Po tem pravilniku se je osnoval pri poverjeništvu za socialno skrbstvo v Ljubljani oddelek za zaščito dece. Zakonito se je uredilo to vprašanje šele leta 1922. z zakonom o zaščiti dece, z dne 24. junija 1922 (Uradni list za ljubljansko in mariborsko oblast št. 83 iz leta 1922.). Poleg uredb in zakona, ki ga je

izdala, je pa osnovala država tudi nekaj ustanov, ki še danes delujejo za zdravstveno in socialno zaščito otrok.

Kot centralna ustanova za zaščito otrok je bil leta 1923. ustanovljen *Zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok* v Ljubljani, ki je začel delovati 7. junija 1923. Zavodu je bil namen:

1. Urediti sodobni medicini primeren zavod kot *centralno ustanovo* za Slovenijo.

2. Izobraževati *lastno zdravniško in pomožno osebje* (zaščitne sestre), ki naj bi po zavodovih smernicah uredilo celotno socialno zdravstveno zaščito otrok.

3. Ustanoviti prvo *šolo za zaščitne sestre* za dojenčke in male otroke. To lastno enoletno šolo je ustanovil zavod leta 1924. Prve slovenske zaščitne sestre so diplomirale v šoli 7. januarja 1925. Z njimi se je začelo intenzivnejše delo zaščite v Ljubljani in po deželi. Leta 1927. je bila enoletna šola reorganizirana v *dvoletno šolo za dečje zaščitne sestre*.

4. Ko je bilo organizirano notranje delo zavoda, se je začelo *prosvetno delo med ljudstvom na deželi*, prirejale so se razstave in praktični tečaji o negi in pre-

Državni zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani

hrani ter higieni malih otrok in dojenčev. Do konca leta 1935. je bilo takih razstav in tečajev 260. Zavod je v prvi vrsti izbral kraje, ki so bili v tem pogledu najbolj zaostali.

5. Odprla se je *posvetovalnica za matere dojenčev in malih otrok*, ki je izvršila največjo propagando za zavodov oddelek. Če pogledaš danes čiste dojenčce in lepo razvite otroke in jih primerjaš z nesnažnimi otroki, ki so jih preje prinašale matere, je zavod na ta svoj uspeh lahko ponosen. Ta oddelek zavoda je *odprta zaščita*, to se pravi, otroci prebivajo pri starših ali pri svojcih in ne pod streho zavoda, zavod pa jih nadzoruje in skrbi preventivno-obrambno zanje in ne šele, kadar so že bolni. S tem oddelkom je tudi zvezano delovanje zaščitnih sester, ki vodijo socialne poste posvetovalnice, vrše posete po hišah in nadzorujejo matere po zdravnikovih predpisih. Sestra je torej vez med dotično rodbino in posvetovalnico. — Vse mesto Ljubljana je porazdeljeno v rajone, ki jih sestre redno obiskujejo. Takih posetov so napravile sestre doslej okrog 15.000.

6. Z zavodom je združena *otroška poliklinika*, kjer pomaga zavod v svojem ambulatoriju bolnim, revnim otrokom od rojstva do končanega štirinajstega leta. Ta oddelek je *odprta zaščita otrok kurativnega značaja*. Vseh otrok, ki so bili preiskani od leta 1923. do konca leta 1935., je bilo 124.000. Ta dva oddelka tvorita skupaj zavodov *otroški dispanzer*.

7. Za uspešno delo in kot pripomoček pri odprti zaščiti otrok služi zavodu *zaprta zaščita otrok*. Ta oddelek je *Dečji in materinski dom kraljice Marije*, ki je sicer last zasebnega društva, je pa inkorporiran zavodu. Leta 1922. je namreč nameravalo Splošno žensko društvo ustanoviti dobrodelen zavod in je skupaj z državo ustanovilo dečji dom, nabavilo ves inventar in ga inkorporiralo drž. zavodu, s katerim tvori eno celoto. Umrljivost se giblje med 2 do 3%, ozir. 3 do 4%, dočim znaša v najboljše urejenih inozemskih domovih najmanj 5 do 6%. Zavod je na te rezultate lahko tem bolj ponosen, ker če se drastično izrazim, sprejme v mnogih slučajih skoraj mrliča. Med gojenci jih je mnogo s skromno težo do 2000 g, dobe pa se tudi do 1300 g težki otroci. Zavod je sprejel celo le 550 g težkega otroka. Zato je mortaliteta 3—4% števila, ki ne pride v poštev.

8. Izvršujoč težko nalogo, ima zavod svojo lastno *mlečno kuhinjo*. Če ta pravilno funkcionira, funkcio-

nira tudi prebava otrok. Ta mlečna kuhinja pa ne pripravlja hrane samo za zaprto zaščito zavoda, ampak tudi za otroke v odprti zaščiti, kolikor je to potrebno.

9. Za tako ogromno število otrok, potrebnih zaščite, je postal zavod premajhen; tudi je zavodska oskrba postala otroku nepotrebna, ko je dovolj okreval. Zato je bilo treba misliti na razbremenitev zavoda in obenem na preskrbo otrok. Leta 1926. se je začelo s pripravami za *selske otroške kolonije*. Leta 1927. je začel zavod pošiljati večje število otrok v tuje rodbine, v selsko kolonijo. Izbrala se je vas Lukovica pri Domžalah. Bila je po drž. hig. zavodu leta 1926. asanirana (direktor dr. I. Pirc), in tako je imel zavod zvezo z rejnicami potom dispanzerja v Lukovici. Doslej je bilo tam nameščenih 258 otrok, od katerih je umrl le eden v mrzli zimi leta 1929. Kolonijo finansira Društvo doma kraljice Marije. — Leta 1928. je izbral zavod dobre rejnice v ljubljanski okolici (Vevče, Moste, Udmat, Dev. Marija v P.). Tu je bilo letno okrog 100 otrok, torej od leta 1928. do konca l. 1935. 800 otrok, od katerih jih je umrlo le 6. — Tretji tip kolonije je *mestna kolonija*, ki se pa ne da primerjati s tipom kolonije v Lukovici.

To je kratek pregled državne zaščite dojenčev in malih otrok, kateri je središče zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani, ki deluje sicer tiho, a intenzivno in uspešno.

Zavod pa ima brez ozira na naloge, navedene pod 1. do 9., še:

- a) socialno-propagandni oddelek za Ljubljano in vso banovino;
- b) stalni muzej;
- c) svojo šolo za otroške vzgojiteljice in negovalke v rodbinah in otroških zavodih. Ta enoletni tečaj je bil ustanovljen leta 1928. Z njim smo se osamosvojili, dobili prve vzgojiteljice in negovalke — Slovenke v vsej naši državi, dočim smo bili prej navezani na negovalke — tujke. S tem smo tudi našemu ženstvu ustvarili nov vir za služka, ki ga pri nas in v vsej državi do tedaj ni bilo;
- č) zavod služi mladim diplomiranim zdravnikom, ki morajo prakticirati eno leto (staž), da se izvežbajo v otroškem zdravstvu, v higieni in zaščiti otrok;
- d) aspirantom za specializacijo v otroškem zdravstvu služi kot dobra moderna podlaga za stroko;
- e) izobražuje babice v zaščiti in oskrbi novorojenčev;
- f) izobražuje v permanentnih tečajih odraslo žensktvo v negi in higieni dojenčev;
- g) izobražuje učenke ljubljanskih gospodinjskih šol v praktični negi, prehrani in higieni dojenčev;
- h) prireja tečaje za bodoče matere skupno z društvom Rdečega križa. V te tečaje prihajajo odrasla dekleta s srednjih šol;
- i) prireja ferialne tečaje za učiteljice osnovnih in srednjih šol v otroški negi, zaščiti in higieni;
- j) izobražuje žene in matere, ki prebivajo v domu, v negi otrok, otroški higieni, osebni higieni, šivanju, gospodinjstvu in delu gospodinjskih pomočnic. Tako ima mati, ki je sprejeta v zavod, dvojno korist: preskrbljena je z otrokom

in še pridobiva na izobrazbi, da dobi potem lažje službo. Zavod pa s tem dviga kulturo žene in vsega naroda;

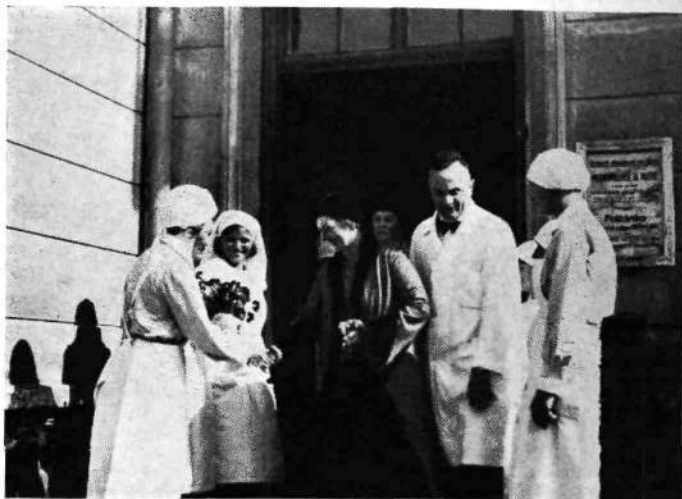
- k) služi splošni bolnici kot posvetovalni organ in štiti otroke mater, ki so sicer bolni v bolnici, pa ne potrebujejo nege na otroškem oddelku.

Državni zavod za zdravstveno zaščito mater in dece v Ljubljani se je razvil sploh v centralno ustanovo za strokovno proučevanje bolezni in higijene dojenčkov in malih otrok, kakor tudi strokovnega praktičnega pouka v teh vprašanjih. Ker sprejema največ otroke iz okolice ljubljanske občine, je tako rekoč njena pomožna socialno-zdravstvena ustanova. Razmerje med državnim zavodom in mestno občino je dobro in tesno. Občina namreč skrbi finančno za svoje sprejete varovance v zaprti zaščiti (dečjem domu) zavoda in v odprti zaščiti (v otroških selskih kolonijah), strokovno pa zavod. Zavod je tudi pomožna ustanova dravske banovine, ki je njegovo širše delovno področje in končno tudi pomožna ustanova medicinske fakultete za en del pediatričnega pouka.

Zavod je pa tudi pomožna ustanova Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, ker štiti in sprejema njegove članice z otroki ali samo otroke pod streho svoje zaprte zaščite. Tudi z Okrožnim uradom se pripravlja ožje sodelovanje. Članice OUZD in njih dojenčci se iz nujnih vzrokov oskrbujejo delj ali manj časa v zavodu. Poleg vseh ugodnosti, ki jih tukaj uživajo, pa dobivajo po zakonu o zavarovanju delavcev še porodnino, dojnino itd., ki jim jo nakazuje OUZD v njih roke, dočim zavod, oziroma Dečji dom krije vse stroške za članico in njenega otroka za stanovanje, hrano, obleko, obutev in sploh vso oskrbo. Bolj pravilno bi bilo, da bi se ta znesek nakazoval zavodu, ki je navezan na državno dotacijo. Tudi OUZD ne prispeva k stroškom, če se otrok zdravi v zavodu, pač pa če se zdravi v bolnici. Tako daje podporo obenem zavod iz lastnih sredstev in OUZD, kar povzroča dvojni izdatek. V korist obojnih financ bi bilo potrebno urediti to razmerje.

Sploh bi bilo treba neke koncentrirati vso evidenčno in kontrolno stran zaščite. Taka postaja bi naložila kartoteko z osebnimi in rodbinskimi podatki o vseh prosilcih ali prosilkah. Bila bi v zvezi z vsemi činitelji, ki pridejo v poštev, z državo, banovino, občino, s podpornimi in dobrodelnimi društvi, in bi predstavljala zvezo, kjer bi se hitro dobila informacija o potrebi prosilca. Na ta način bi prenehale zlorabe s strani prosilcev in bi se podpore ne stekale v žepe tistih, ki so bolj sitni in predrzni. Tako centralo bi lahko organiziral drž. zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok, ker ima že urejeno administracijo in ima zaščitne sestre, ki bi lahko vršile redno kontrolo. Le na ta način bi preprečili zlorabe in ljudstvo dovedli v pravilni tir, ker bi zahtevali, da dela tako, kakor je dolžnost vsakega koristnega člana človeške družbe.

Naj sledi nekaj opazk in misli k vprašanju: ali odprta ali zaprta zaščita otrok. Sodobna zaščita otrok je izzvala mnogo razprav o tem vprašanju. To vprašanje pa ni novo, ampak sili, da ga primerjamo s sličnim gibanjem konec 18. stoletja. Tudi takrat je bilo mnogo diskusij in predlogov za sirotišnice in proti njim. Te

Nj. Vel. kraljica Marija v zavodu

Drž. zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani

diskusije so bile takrat simptom temeljite krize kulturnega življenja in niso za nas nič novega.

V bistvu tega vprašanja gre zmeraj za organizacijo zaprte zaščite, gre za duh in duševno vodstvo v dotičnem domu. Domnevam, da mora biti dom v vsakem primeru tako urejen in se mora tako voditi, da bi mu človek v primeru potrebe zaupal brez skrbi tudi lastnega otroka. V njem mora vladati veselje in neka srčna toplota s strani vodstva in njegovih sodelavcev, tako da se otrok v takem ozračju dobro počuti. Prednosti, ki jih nudi zaprta zaščita otrok, nikakor ne smemo prezreti. Racionalna telesna nega je v zavodih za dojenčke, kakor za otroke sploh, bolj zajamčena že radi urejenosti obrata in boljše izobrazbe ter večje izkušnje negovalk in zaščitnih sester. Red v jedi, pri obedih, spanju, otrokom prilagojena in primerna prehrana, pravilna nega zob, sploh vzgoja otrok k snagi, redu in redoljubnosti, vse to je v zavodu lažje urediti, kakor tudi prosti čas in počitnice. Te prednosti vplivajo močno in trajno na duševno življenje oskrbovančeve. On je v zavodu središče vsega. Vsi odrasli od upravnika do zadnjega sodelavca so namrečeni za njega. Vsem gre edino za to, da se mu dobro godi in da bo dobro vzgojen kot v lastni vzorni rodbini. Vsak gojenec je dobrodošel in ne samo vsiljen gost, kot je to pogosto pri rejnicah. On spada praviloma semkaj in ne šele v drugi vrsti. On čuti, da ima pravico, da se oskrbuje in da je tu. Nikoli ne občuti, da je treba plačati za njegovo vzrejo. Obratno pa ni navezan na samo eno osebo. Če je dosegel potrebno starost, ga ne more nihče obdržati v zavodu. Vse odredbe so prilagodene njemu in ne potekajo iz egoističnih motivov. Kako to prijetno vpliva na otroka in kako ustreza njegovi potrebi, nam kaže to, da se hitro vživi, čeprav je popoln novinec in je prišel v čisto tuje, popolnoma nove in neznane razmere. To je tudi pogosto vzrok, da se veselo in zelo rad vrača s počitnic v zavod. Življenje v družbi z drugimi otroci pa ima tudi to vrednost, da se otroci medsebojno vzgajajo in likajo. Ta medsebojna vzgoja je zelo pogosto prav temeljita in učinkuje brez bolečin in hitreje, kakor vsa sredstva odraslih. Zelo zgodaj je gojenec zavoda (zaprte zaščite) soodgovoren za živ-

Skupina rejnic in dojenčkov

Drž. zavod za zdravstveno zaščito
mater in otrok v Ljubljani

ljenje v skupnosti in vzrase naravnost v naloge države v malem. V sedanjem nemirnem času, ko je razširjeno brezverstvo ter sovraštvo do vsake avtoritete, ko je otrok izpostavljen skušnjavam in različnim hujskarijam, ne smemo podcenjevati moči in vpliva zavoda, ki ga ohranjuje. Otroci, ki so doživeli doma razburljive dneve in imajo že burno preteklost, občutijo zavod z njegovo disciplino kot *pomirjevalno sredstvo*. Nova okolica vpliva nanje prijetno in blažilno, za tiste pa, ki so slabiči in so brez lastne energije, je zavod najmočnejša opora. Zavod utripa vedno v istem ritmu, obrat je enakomeren in zgled drugih gojencev jih povzdigne, jih potegne za seboj, dokler se v njih dobro ne utrdi in jim ne postane navada. Otrok v zavodu ni tako izpostavljen izpremambi okolice kot rejenček v tuji rodbini. Le malo slučajev je, da je potrebno otroka premestiti v drug zavod. Njegova vzgoja je v rokah poklicne učiteljice, ki je za to izobražena in se naprej izobražuje bodisi, da je v stikih s svojimi kolegi, ali pa da čita strokovno časopisje, ali pa da obiskuje tečaje. To vse jamči za napredek gojenca.

Zlasti za otroke ločencev je zavod primernejši kakor zasebna vzreja v rodbini, ker je kot *nevtraln*o mesto bolj primeren, da obvaruje otroka škodljivih vplivov enega ali obeh staršev-zakoncev. Tudi zavod lažje upošteva višji ali nižji življenjski standard, ki ga je bil otrok vajen z doma. Bratje in sestre iz iste rodbine laglje ostanejo skupaj v zavodu, kakor pri rejnicah, ki morejo redkokdaj prevzeti obenem po 4 ali več otrok.

Ne da se pa tajiti, da ima *zaprta zaščita* *slabe strani*, ki na posamezne normalne otroke nepovoljno vplivajo, brez ozira na pomanjkljivosti, ki jih imajo posamezni zavodi in na motive, da se otrok oskrbuje v zavodu.

Iz lastnih opazovanj vem, da je za posamezne otroke potrebna in koristna enoličnost življenja v zavodu, za druge pa, ki so drugih zmožnosti, pa neprijetna in kvarna, in to zlasti za one, ki imajo dosti življenjske energije in iniciative ter so nadarjeni. V zavodu naravni nagon, da se otrok sam udejstvuje, da sam ustvarja, da samostojno misli in dela, ne pride na svoj račun. Malih slučajev, ki v dnevnem življenju

monotonost sem pa tja vsaj za trenutek izpremenijo, v zavodih ni. Zaradi discipline ne prideta do veljave fantazija in hrepenenje po majhnih otroških doživljajih. Otrok v zavodu more le redkokdaj biti sam. Večinoma nima mesta, kjer bi vsaj za trenutek sanjari, nima priložnosti, da živi svoje lastno življenje. Osebnostne svobode mu manjka. Zavodski tovariši in tovarišice mu ne morejo biti nadomestilo za brate in sestre. Preveč jih je in prerazličnih lastnosti so. Dan in noč so si preblizu in premalo imajo tega, kar so doživeli. Le redko se razvijejo prava prijateljstva. Seveda morejo biti samo normalni otroci skupaj, ker drugače medsebojno slabo vplivajo. V zavodih za otroke morajo biti deklice in dečki skupaj, zlasti v predšolski dobi, ker je drugače, če so deljeni, vzgoja nenaravna. Škoda nekoedukacije se pri marsikaterem otroku šele pokaže, ko zapusti zavod.

V veliki rodbini, kot je zavod, je popolnoma intimen kontakt med vzgojitelji in otroki skoraj nemogoč. Zelo pogosto ima otrok odrasle v zavodu za svoje sovražnike, s katerimi mora najprej obračunati, ali se pred njimi zapreti, torej biti nedostopen. Zato se zelo težko razvije medsebojno zaupanje med otrokom in odraslim. Skoro pri vsakem zavodskem otroku se pozna, da mu je manjkalo osebnostne ljubezni. V zavodu se često menja osebe: tudi to ni koristno za otroka. Tudi ni od koristi, če se vzgajajo osebe, ki so trajno zaprte v zavodu in so zato enostranske, ozko-srčne. Na žalost je v vseh zavodih premalo osebja. Nihče nima časa za otroka, tako da se bolj brigajo vsi za njih prehrano, kakor za vzgojo. Otrok v zaprti zaščiti ne deli skrbi z odraslim človekom. Delo in prost čas sta enako porazdeljena, vse je urejeno, redkokdaj pride kaj novega. Šele ko otrok pride med svet, vidi, da je v življenju drugače in da ni vse urejeno kakor je v zavodu.

Po splošno veljavnih načelih *ni polnovrednega nadomestila za družinsko hišo, za rodbino*, če je dobra in skrbi, da vzgoji zdravega in dobrega otroka.

Je pa tudi mnogo slabih rodbin, ki niso zmožne, da dajo otroku to, kar rabi, da bo koristen član človeške družbe. Tak otrok mora stran iz rodbine, v največ primerih v zavod, v zaprto zaščito. Kajti ni vedno mogoče za vsakega otroka, za vsak posamezen slučaj najti primerno, pravo rodbino za rejo. K bogatejšim tak otrok rejenček itak ne pride, pripadniki srednjega stanu so pa navadno zelo zaposleni, mož čez dan odsoten, v službi ali zavzet od dela, žena pa ima tudi polne roke dela, tako se ne moreta ne mož ne žena zavzemati za otroka, kot bi bilo potrebno. Četudi cenimo vzgojo v domovih za zelo skromno, in vzgojo v rodbini za zelo dragoceno, vendar je rodbina, v kateri mati in oče nista na svojem mestu, vse drugo kakor rodbinski dom, je samo še slab surogat. Tudi kolonija je le surogat, ki mu manjka dostikrat solidna, zdrava in trdna podlaga. Tako da je rodbina zgrajena tako rekoč na papirju. Kljub natančni izbiri rejnikov oz. rejnic vendar dostikrat nimamo vpogleda v bistvo rodbine. Pa tudi pri otroku se pri najboljši reji marsikaj prezre, razne pomanjkljivosti, bolezni itd. Predšolski otrok živi v dobi, ko ga najmanj razumemo. Vse njegovo življenje zahteva zaposlitve, dela in izobrazbe. Ne gre samo zato, da so hlačke vedno suhe, da je predpasnik vedno čist, ampak za to, da se z otrokom v pravilni okolici pravilno ravna.

Mati rejnica dostikrat nima večkrat ne smisla ne časa, v domu pa skrbi za to vrtnarica, ki je samo za to tukaj. Če je v zaprti zaščiti poleg vsega drugega tudi vzgojitelj, ki otroka razume in ve, kako je treba ugoditi otrokovemu nagonu za delom in za zaposlitvijo, tedaj mali otrok pravega rodbinskega doma skoraj ne pogreša, nasprotno ima celo možnost za razvoj, ki doma ni vedno mogoč. Zato pa mora biti seveda zavod, kakor rečeno, urejen kot rodbina, otroci morajo priti v stik z zunanjim svetom. Potem otroški horizont ne bo ostal ozek in ne bo upravičeno tožiti, da je otrok omejen, nerazvit in imbecilen. Tega doslej ni bilo opazovati, pač pa je bilo dosti slučajev, ko so bili otroci, ki so prišli iz reje, za otroci, ki so v zaprti zaščiti, daleč zaostali.

Intimen tudi ni kontakt med rejnikom in otrokom, če ni otrok prišel že kot dojenček ali v prvih letih svoje predšolske dobe v rejo. Večji otrok je nezaupljiv proti rejnikom in jih ima celo za sovražnike. V domovih je dostikrat glavna pomanjkljivost v tem, da manjka osebja, ki bi se intenzivno ukvarjalo z otroki.

Zato se ne ozirajmo na moderne nazore svobode, ampak na dejansko korist, ki jo imajo otroci. Odrpota zaščita otrok je pokazala, da tudi v dobri reji otrok telesno uspeva, ni pa še dokazala, kakšno korist bo imela od takega otroka človeška družba. Četudi je treba upoštevati odrpoto zaščito, t. j. izrejo v tuji rodbini, vendar se pa ni treba popolnoma predati valu entuziazma, ki ga povzroča vsaka doba, ampak treba je ostati pristaš tiste struje, ki se je pokazala kot najbolj solidna in trdna. Še manj pa je opravičljivo mnenje, da je treba zaradi dražjega oskrbovanja otrok v zaprti zaščiti splošno odpirati selske dečje kolonije. Vprašanje denarja ne bi smelo imeti pri zaščiti otrok besede. Zato poudarjam končno: *Ni vsak otrok za zaprto in ne vsak otrok za odprto zaščito.* Treba je upoštevati individualne lastnosti otroka. Brez zaprte zaščite ni mogoče vzdrževati kolonije. Ni dovolj, da ima kolonija svoj dispanzer, ampak mora imeti tudi dečji dom ali vsaj sprejemališče, da se otrok, če je izjemoma potrebno, vzame nazaj v zaprto zaščito, torej v dom.

Ne presoajamo vsega samo z enega vidika. Ne smemo postati diletanti, ampak moramo biti resni in preizkušeni delavci. Dajmo torej tudi zaprti zaščiti ono mesto, ki ji gre. Če ji odstranimo pomanjkljivosti, bo v naše zadovoljstvo zavzela tisto mesto, ki ji gre. Odrpoto zaščito pa bomo prihranili za tiste otroke, ki je za nje primerna. Iz tega sklepam:

1. Vzreja otrok v tujih rodbinah (selska dečja kolonija) naj bo srednja pot med odrpoto in zaprto zaščito otrok.

2. Vsak otrok ima pravico, da se mu po njegovi duševni in telesni zmožnosti izbere primerna vzgoja in nega.

3. Pri otroškem skrbstvu naj se upoštevajo v prvi vrsti duševne in telesne lastnosti. Finančna stran bodi sekundarnega značaja.

4. Vsaka vzreja otrok v tujih rodbinah (v selski dečji koloniji) mora imeti svojo zdravstveno postajo, ki je v neposredni zvezi z zaprto zaščito, t. j. z dečjim domom ali vsaj zbirališčem.

5. Rejnice treba strogo izbirati, za kolonijo pa izbrati naselbino, ki ni preveč raztresena. Kolonije

Sestra ob napovedanem obisku rejenčkov pri rejnicah

Drž. zavod za zdravstveno zaščito mater in otrok v Ljubljani

morajo biti različnih tipov: kmečke, vaške, predmestne, industrijske, kakor so to otroci-rejenčki.

6. Selsko dečjo kolonijo more strokovno organizirati le ustanova s kompletnim aparatom (zdravniki, s sestrami, soc. asistentom za zaprto in odrpoto zaščito).

—nj—

DELO OBLASTI IN BANOVINE ZA ZAŠČITO OTROK

Na široko zasnovano mladinsko skrbstvo se ni moglo v državni upravi uspešno razvijati, ker so se državni krediti krčili od leta do leta in ker je birokratska centralistična uprava ovirala razmah posameznih ustanov.¹ Ta položaj je uvidel minister za socialno politiko dr. A. Gosar in izročil s 1. januarjem 1928 mladinsko skrbstvo oblastnim samoupravam s pičlimi postavkami iz državnega proračuna vred v dobri veri, da bodo oblastne samouprave našle več sredstev za mladinsko skrbstvo in ga boljše uredile kakor država.

Ljubljanski oblastni odbor je prevzel:

1. *Dečji dom I* v Ljubljani, nastanjen v nehygien-skih prostorih v šentpetrski vojašnici, s 40 otroki.

2. *Dečji dom II* v Ljubljani v poslopju bivšega šulferajnskega otroškega vrtca, tudi za 40 otrok.

3. *Vzgojališče za dečke*, takrat še v prostorih Prisilne delavnice v Ljubljani.

4. *Zavod za slepo mladino* v Kočevju, nastanjen v poslopju, ki ga je l. 1920. kupilo poverjeništvo za socialno skrbstvo in v njem nastanilo poleg slepih otrok tudi vojne in druge slepce, tako da je bilo v njem do 30 slepih otrok in do 40 odraslih slepcev, ki so se bavili s pletarstvom in krtačarstvom.

Ljubljanski oblastni odbor je opustil dečji dom v šentpetrski vojašnici, ozir. ga spojil z Dečjim domom II, ki je bil določen le za slabotne ali posebnega varstva potrebne otroke, druge otroke je pa začel oddajati na rejo kmetskim družinam. Na ta način je ljubljanski obl. odbor že v prvem letu število oskrbovancev

¹ Gl. dr. A. Breclj, Slovenci v desetletju 1918—28, str. 437 ss.

in podpirancev skoraj potrožil (od 60 na 175 in čez). Za mladinsko skrbstvo (z ustanovami vred) je bilo v proračunu ljubljanske oblasti v proračunu za l. 1928. preliminiranih izdatkov Din 1,777.188, za leto 1929. pa Din 2,480.568.

Ker je bilo pred prevratom vse mladinsko skrbstvo na štajerskem koncentrirano v Grazu, je mariborski oblastni odbor prevzel edino *Dečji dom v Mariboru* v svojo upravo. Pač pa je kupil v Celju obširna poslopja, da jih priredi v namene mladinskega skrbstva. Proračun mariborske oblasti za mladinsko skrbstvo je znašal za l. 1929. vsoto 609.000 Din.¹ Z ukinitvijo oblasti so prešle oblastne ustanove na banovino. Med banovinske ustanove spadajo sedaj:²

1. Gluhonemnica v Ljubljani.
2. Deško vzgajališče v Ponovičah.
3. Zavod za slepo deco v Kočevju.
4. Banovinski dečji dom v Ljubljani.
5. Banovinski dečji dom v Mariboru.

Pripravlja se ustanovitev ženskega vzgajališča, slično deškemu vzgajališču v Ponovičah, s pomočjo Društva za varstvo deklet.

Proračun izdatkov dravske banovine za mladinsko skrbstvo v l. 1936./37. znaša Din 2,154.731 brez osebnih izdatkov.

GLUHONEMNICA

Gluhonemnica je v šolskem letu 1919/20 sprejela že 42 dečkov in 30 deklic. Vsako leto je bilo več gojencev in gojenk, l. 1925./26. že 8 razredov. S pravilnikom ministrstva soc. politike iz leta 1920. (Ur. list 15. jan. 1920, št. 6) je bil zavod podržavljen in se je odslej imenoval: *Državni zavod za gluhone v Ljubljani*. V državni oblasti je ostal do ustanovitve oblasti, l. 1928. ga je pa prevzel oblastni odbor ljubljanske oblasti v svojo upravo. Ker so se šolali v zavodu gluhone iz ljubljanske in mariborske oblasti, sta prispevali za vzdrževanje obe oblasti. Učiteljstvo je bilo ves čas po prevratu in je še danes državno. Ko so pa

nastale banovine, je prevzela kr. banska uprava dravske banovine zavod v svojo upravo in ga še do danes dotira iz banovinskega proračuna. Sedaj ima zavod 8 razredov in 1 vzporednico. Približno polovica gluhonemnih otrok v Sloveniji je pa še vedno brez pouka, ker je zavod premajhen, dasi je štel n. pr. l. 1934./35. — 56 dečkov in 58 deklic, skupaj torej 114 gojencev. Poleg ravnatelja, ki slušbuje na zavodu že od l. 1901., deluje na zavodu še 12 strokovnih učiteljev, 2 strokovni učiteljici in 1 veroučitelj. Prva strokovna komisija v državi za strokovne izpite učiteljev gluhonemnic je začela poslovati v Ljubljani.³

ZAVOD ZA SLEPO DECO V KOČEVJU

šteje danes 40 gojencev-otrok. Odrasli so se preselili v dom za slepce v Stari Loki. Otroci uživajo osnovni pouk, kakor je predpisan za osnovne šole. V delavnicah se vadijo v delu, dekleta v ročnih delih, dečki pa zlasti v pletenju in krtačarstvu. Ker so prostori nedostatni, obstoji namen, da se zavod preseli drugam.

DEŠKO VZGAJALIŠČE V PONOVIČAH

L. 1928. je sklenila ljubljanska oblastna skupščina, da kupi veleposestvo Ponoviče, oddaljeno pol ure od Litije in da uredi na njem deško vzgajališče, ki je bilo dotlej v prisilni delavnici v Ljubljani. Zavodovi prostori so prirejeni v prvem in drugem nadstropju krasno ležečega gradu. Za zavod je na razpolago: 1 učilnica (obenem jedilnica), 1 delavnica za krojače, 1 za čevljarje in 1 za mizarje, 4 spalnice, 2 sobi za prefekta, 1 pisarna, 1 soba za upravnika, 1 soba za bolnico, 1 za sestro, 1 umivalnica in 3 skladišča. Zavod sprejema težko vzgojljive pokvarjene otroke od 8. leta dalje, ki jih pošiljajo občine, starši ali varuhi. Za tiste, ki ne morejo zanje plačati svojci, plačuje občina, ozir. prispeva banovina. Otroci, katerih število je omejeno radi prostorov na ca. 56, zahajajo v šolo, ki ji je osnova narodna šola. Izven šolskega časa so otroci zaposleni na banovinskem veleposestvu pri

³ Po podatkih ravnatelja F. Gruma.

Grad Ponoviče

Delo gojencev na vrtu ponoviške graščine

poljskih, gospodarskih in drevesničarskih delih. Fantje, ki ne obiskujejo šole, so pa zaposleni v delavnicah. Povprečni uspeh vzgoje in pouka je po mnenju učiteljev prav dober. Otroci so večinoma iz revnih družin ali sirote, pobrani iz nevzdržnih razmer ali naravnost z ulice. Ko pridejo v vzgajališče, so večinoma slabotni in zaostali, v teku časa se pa popravijo, k čemur pripomore poleg primerne hrane največ gibanje v naravi, delo na polju in v gozdu. Zavod sicer še ni dokončno smotrno urejen, ni pa dvoma, da se bo v banovinski upravi kmalu izpopolnil.¹

BANOVINSKI DEČJI DOM V LJUBLJANI IN ODDAJANJE OTROK V REJO NA DEŽELI

Otroci se sprejemajo najprej v *banovinski dečji dom*, ki služi zanje kot zbirališče in prebiralishče. Kadar je v domu njihovo zdravstveno in vzgojno stanje natančno ugotovljeno, določi mladinska skrbnica zanje primerno rejnico, ki jih je, skrbno izbranih, vedno dosti na razpolago. Z oddajanjem v rejo na deželo se nadaljuje akcija, ki jo je začel ljubljanski oblastni odbor l. 1928. V začetku l. 1936. je bilo v banovinskem dečjem domu (v Streliški ulici) povprečno 22 otrok, v reji jih je pa bilo v predšolski dobi 35, v šolski dobi pa 69, pri svojcih jih je pa uživalo podpore banske uprave 38, skupaj je bilo torej podpiranih 142 otrok. Največ jih je bilo v reji v srezih Ljubljani in Litiji. Pri oddaji otrok se upošteva predvsem zdravstveno stanje rejnice in njene družine, snaznost, npravstveno in gmočno stanje. Nadzorstvo prevzame, če je le mogoče, zdravstveni dom ali drž. krajevna zaščita dece in mladine. V vseh drugih primerih obišče mladinska skrbnica otroke po oddaji v teku 14 dni, pozneje pa po potrebi v teku 1—3 mesecev. Oskrbni stroški, ki znašajo mesečno 150—200 Din, se krijejo iz prispevkov svojcev (zlasti alimentov nezak. očetov), občin in ban. uprave. Zdravstveno stanje otrok je splošno zelo ugodno. Stanje slabotnih otrok se navadno v kratkem popravi, kar je posebno razveseljivo pri takih, ki so bili radi tuberkuloze staršev ogroženi. Poleg običajnih otroških bolezni je bil v 1 letu le 1 smrtni slučaj radi davice in vnetja možganske mreže. V vzgojnem oziru je treba zlasti upoštevati, da živi otrok v moralno nepokvarjeni, patriarhalni, verni družini, kar navadno zelo hitro vpliva na sprejemljivo otroško dušo. Koristno je tudi, da ima rejenec priliko, zgodaj pomagati pri delu in da prevzame skrb za malenkosti v gospodinjstvu in gospodarstvu. Otrok se pripravlja tako tudi praktično na življenje in postane mnogo spretnejši, trdnejši in skromnejši za življenjsko borbo. Tudi obrtniki upoštevajo vzgojo dečkov pri kmečki družini in se je v letu 1934./35. n. pr. posrečilo 6 dečkom dobiti vajeniška mesta v Ljubljani. Dostikrat obdrži rejnik doraščajočega otroka na svojem domu kot pomoč pri gospodarstvu ali gospodinjstvu ali ga celo adoptira. Ban. uprava ima v evidenci 72 otrok, ki so tako ostali na domu rejnice.²

¹ Po podatkih oddelka za soc. skrbstvo ban. uprave v Ljubljani.

² Gl. V. Jagodič, »Kriminalno politični in kriminalno pedagoški problem dravske banovine« v reviji »Glas nedužnih« 1935, št. 7—8 in Anton A. Skala, »Zavodi za vaspitanje dece i mladjih mladoletnika. Beograd 1934.

GENERALNO VARUŠTVO ZA OTROKE,

ki ga je vpeljal s tolikim uspehom Albert Levičnik in vršil od l. 1908.—1932., vrši sedaj v sodnem okraju Ljubljani nadsvetnik Vidic. L. 1935. je zastopal generalni varuh 393 varuštev s 629 varovanci. V evidenci je imel radi alimentov 164 nezakonskih očetov, izmed katerih je plačevala polovica redno svoje obveznosti, dočim je moral gen. varuh l. 1935. vložiti 15 alimentacijskih tožb in uvesti 32 izvršb. Popolnoma zanemarjenih otrok je imelo gen. varuštvo v evidenci l. 1933. 6, l. 1934. in 1935. pa po 3.³

BANOVINSKI DEČJI DOM V MARIBORU

Ko je stopil v veljavo zakon o zaščiti dece in mladine leta 1922., je bila ustanovljena v Mariboru okrožna in krajevna zaščita dece.

Okrožna zaščita dece je odprla v Mariboru *dečjo stanico*, v katero se sprejema zapuščena in osirotela deca iz Slovenije. Število otrok v dečji stanici je dosegalo največ 25 obojega spola. Dečjo stanico je vodila *krajevna zaščita dece*. Poleg tega so se dajale podpore potrebnim družinam za otroke.

Po izdanem *pravilniku o državnih dečjih domovih* iz leta 1924. se je osnoval iz državne dečje stanice *državni dečji dom*. Ko je bila državna uprava razdeljena na oblasti in pozneje na banovine, je tudi dečji dom v Mariboru postal oblastni in pozneje *banovinski dečji dom*.

Med tem časom je dobil dečji dom še dva oddelka poleg matičnega v Mariboru in sicer drugi oddelk pri šolskih sestrah v Mariboru, Melje in tretji oddelk pri šolskih sestrah v Slovenski Bistrici.

V I. oddelku (matični) se sprejema moška deca od šoloobvezne dobe do 14. leta, v II. oddelku v Melju moška in ženska deca od 1½ leta do 6. leta in deklice do 15. leta, v III. oddelku v Slovenski Bistrici pa moška in ženska deca od 3. leta do 6. leta ter deklice do 18. leta, ker se v ta oddelk sprejema moralno ogrožena in padla ženska mladina. Po sklenjenih pogodbah plačuje uprava dečjega doma šolskim sestram mesečno Din 300— za vsakega otroka in ga oskrbi pri sprejemu s potrebnimi dvojnimi oziroma trojnimi oblačili. V oddelku II. se sprejme do 30, v oddelku III. pa do 20 otrok.

V letu 1933. se je preselil oddelku I. (matični) iz mestnega poslopja v novo, večje, lastno banovinsko poslopje v Strossmayerjevi ulici šte. 30. S tem se je število v matični oddelku sprejetih otrok zvišalo od 25 na 70.

V zadnjih letih se je organizirala tudi *dečja banovinska kolonija na deželi*, kamor se izroča deca na oskrbo in vzgojo poštenim rodbinam proti vzgojnemu prispevku, oziroma rejnini mesečnih 100 do 150 Din in oblačilom. Njihova oskrba in vzgoja je pod stalnim nadzorstvom uprave dečjega doma. Zdravstveno nadzorstvo nad rejenci pa izvršujejo banovinski zdravniki. Dečja banovinska kolonija na deželi je tudi pri Sv. Juriju ob ščavnici in pri Sv. Ani v Slovenskih goricah. Rejniki (rejnice) so kmečkega stanu. Tako se otroci navadijo na življenje na kmetih in ohranijo domači grudi.

³ Po podatkih gen. varuha nadsvetnika Vidica.

V *dečki dom* se je od ustanovitve do danes sprejelo 735 oskrbovancev obojega spola iz področja dravske banovine. V letu 1935. je bilo v *dečki dom* sprejetih 94 oskrbovancev, ki so bili osiroteli, bili zapuščeni od svojcev ali zanemarjeni, nekateri zaradi siromašnosti svojcev, zaradi slabe vzgoje, zaradi službe svojcev in zaradi postopanja ter repatriacije.

Iz zavoda obiskujejo oskrbovanci otroški vrtec, osnovno in višjo narodno šolo, meščanske in srednje šole ter trgovsko nadaljevalno šolo.

Po končanem obveznem šolanju se odpustijo oskrbovanci iz zavoda, ko se jim je preskrbelo njihovim možnostim primerno učno mesto in tako preskrbelo za njihovo bodočnost. Razen tega se pa oddajajo oskrbovanci po zahtevi pristojnim domovinskim občinam ali svojcem v nadaljnjo oskrbo ali pa v vzgojo na deželi proti rejnini ali če jih prevzamejo rejniki za svoje. Vsega sta bila odpuščena v letu 1935. iz zavoda 102 oskrbovanca. V *dečki banovinski koloniji* na deželi je sedaj 38 oskrbovancev.

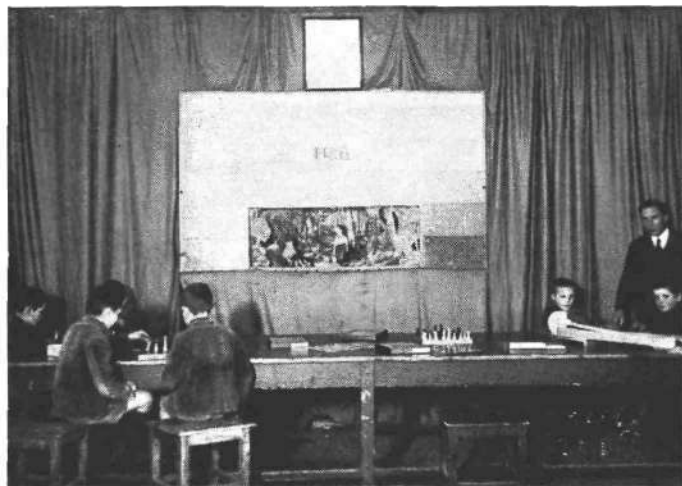
Dečki dom se vzdržuje iz dotacije banovine, ki znaša za proračunsko leto 1935/1936. Din 335.080— in lastnih dohodkov, to so oskrbnine oskrbovancev, katere prispevajo pristojne domovinske občine in svojci po socialni možnosti od Din 25— do Din 300— mesečno za otroka. Lastni dohodki so proračunani na 151.500 Din.

Za oskrbovance v *dečki banovinski koloniji* na deželi pa prispeva banovina izredne dotacije po sorazmerju s številom otrok.

Uprava banovinskega *dečjega doma* upravlja tudi vse društvene posle *Društva za zdravstveno zaščito otrok in mladine v Mariboru*, katero oskrbuje tudi *Počitniški dom kraljice Marije pri Sv. Martinu na Pohorju*.

Uspešnejši in izdatnejši oskrbi osirotelih in siromašnih otrok, ki bi v večjem obsegu pospeševala tudi njih vzgojo, bo treba posvečati večjo pozornost vobče, posebno pa, da se bodo oddajali otroci rejnikom na deželo proti plačilu, bodisi delne ali celotne rejnine, bodisi brezplačno. S tem se bo veliko število siromašne mladine ohranilo kmetiškemu stanu in domači grudi.¹

¹ Po podatkih upravitelja *Dečjega doma* g. Womer-ja.

Banovinski dečki dom v Mariboru. Dnevna soba — igralnica in lutkovni oder

Banovinski dečki dom v Mariboru

POMOŽNE ŠOLE ZA DUŠEVNO ZAOSTALE OTROKE

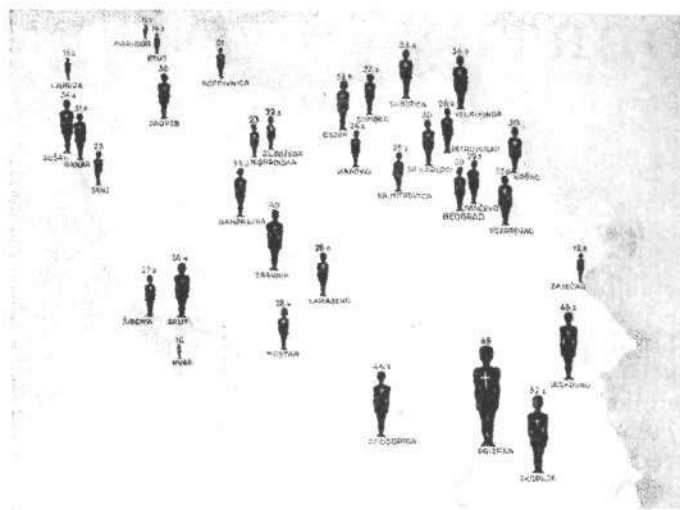
Prvi tečaj za izobrazbo učiteljev pomožnih šol se je vršil v Ljubljani že l. 1908. Že tedaj se je učna uprava (deželni in mestni šolski svet) pričela baviti z mislijo, da ustanovi pomožni razred za slabo nadarjeno deco, ki je ovirala pouk normalne dece. Hotela je pa tudi pomagati slabo nadarjenim otrokom, da ne ostanejo zapostavljeni in zanemarjeni v osnovnošolskih razredih ter se jim nudi popoln razvoj in polna pozornost z ločenim, posebnim poukom. V jeseni l. 1911. je bil odprt *pomožni razred*, ki je bil tudi pod stalnim nadzorstvom šolskega zdravnika. Radi velikega števila otrok se je moral razred deliti. Že tedaj, kakor vse do danes, je služila pomožna šola kot *vadnica za hospitacije* kandidatov in kandidatkinj učiteljske in pedagoškega krožku univerze. Po prevratu so se vsi razredi pomožne šole, ki so medtem narasli na tri, organizirali kot trirazredna pomožna šola v Ljubljani, ki jo je višji šolski svet z razpisom od 30. januarja 1920, števil. 446, razširil v *šestrazrednico s posebnim pripravljalnim razredom*. Istočasno je sistemiziral posebno učno mesto za rokotvorni pouk, da se otroci vzgajajo v ročnosti in se jim privzgoji smisel za manualne poklice. L. 1924. se je pomožna šola popolnoma osamosvojila in dobila samostojno vodstvo. Obenem z enako šolo v Mariboru

je dobila l. 1928. začasen učni načrt na osnovi predloga Glavnega prosvetnega sveta (O. N. br. 56.362 z dne 1. avgusta 1928).

Slabonadarjene, zlasti idiotično-imbecilne otroke, ki jih starši niso mogli pošiljati v osnovno šolo, so občine oddale v Zavetišče sv. Jožefa v Ljubljani (Vidovdanska cesta 9). Da bi tudi otroci ne ostali brez pouka, je veliko županstvo l. 1928. odredilo pregled teh otrok, v koliko spadajo v pomožno šolo in v zavetišču odprlo *pomožni razred* kot sestavni del pomožne šole. Ministrstvo prosvete je odobrilo ta razred in kasneje še drugi razred kot višji odderek (O. N. br. 37.270 z dne 10. maja 1929). Da se izobrazijo in usposobijo strokovni učitelji za pomožno šolstvo, je izdalo ministrstvo poseben *predpis o strokovnem izpitu za pomožne šole* in osnovalo posebne tečaje za usposobljenje učiteljev slabonadarjene, slepe in gluhoneme dece. V Ljubljani se namerava zgraditi *poseben zavod za slabonadarjeno dečo z internatom* in je obč. uprava na seji 29. febr. 1932 že sklenila, da odstopi državi oz. banovini brezplačno potrebni svet. Vzdrževanje pomožne šole je urejeno tako, da plačuje država osebne prejemke učiteljstva, krajevni šolski odbor (t. j. mestna občina) skrbi za namestitev, kurjavo in snazhenje, banovina pa za stvarne šolske potrebščine, kar je urejeno s posebno pogodbo. V zdravstvenem pogledu je do l. 1932. pomožna šola spadala pod mestni fizikat, od 5. X. 1932 je pa prevzela zdravstveno skrb za otroke pomožnih šol državna šolska poliklinika. Da se olajša opredelitev otrok in izločitev za postopno, višje šolanje nesposobnih otrok, se je odprl pri pomožni šoli poseben *zbiralni razred*. Pomožni razredi, podrejeni šoli-matici, obstoje tudi na šolah v Mostah, Viču in D. M. v Polju. Statistika pomožnih šol je sledeča: 6 razredna šola v Ljubljani z oddelkoma v zavetišču sv. Jožefa šteje 98 otrok, šole v Mostah, na Viču in v D. M. v Polju krog 50 otrok, pomožna šola v Mariboru pa 113 otrok.¹

OTROŠKA BOLNICA V LJUBLJANI

Otroška bolnica, ki je sicer nastanjena v privatni zgradbi, lastnini »Društva za vzdrževanje otroške bolnice v Ljubljani«, je *oddelek Splošne državne bolnice v Ljubljani*. Dasi je zgradba stara že nad 60 let (gl. letošnji 1. zvezek Kronike str. 6—7), vendar še danes zadošča za sprejem na notranjih boleznih bolnih otrok. Zgradba, ki vsebuje 27 prostorov za bolniške, gospodarske in stanovanjske namene, stoji v lepem vrtu, ki je deljen v park za zdravstvene namene in zelenjadni vrt. V zgradbi je 11 velikih in malih bolniških sob, dnevna igralnica in veranda za sončenje. Ima tudi vse potrebne stranske prostore za zdravstvo in gospodarstvo (ambulatorij, laboratorij, pisarno itd.), ima kuhinjo, hladilnico, svojo pralnico itd. Obrat za-

Umrljivost otrok v Jugoslaviji

posluje: 2 stalno nameščena zdravnika in 1—2 začasno dodeljena ter 14 sester-usmiljenk s prednico, vrtnarja in 3 posle. V sobah je stalno prostora za 75 postelj, v nujnih slučajih se pa da to število pomnožiti še za 25, pa kljub temu ni potreba, da navzlic skrbem z izolacijo v inkubaciji sprejetih slučajev jih leži po več v eni postelji. Od teh 75 postelj so namenjene 4 dojljam, ker je potreba po ženskem mleku za terapijo črevesnih obolenj dojenčkov nujna. Otroška bolnica sprejema vse bolezni dojenčkov in zalivančkov in vse notranje bolezni otrok do 13. leta, razen tega pa kožne bolezni, mnogo očesnih, ušesnih in živčnih, od teh pa le one, ki ne rabijo kirurške ali prav specialne nege. Razen tega sprejema tudi nalezljive bolezni, izvzemši davico in škrlatinko, ki se sprejemata v drž. spl. bolnici na infekcijski odderek.

V l. 1935. je bilo *sprejetih 1620 otrok* (801 moških in 819 ženskih), *oskrbnih dni* je pa bilo 24.900. Povprečno je torej ležal v bolnici vsak bolnik 15½ dneva. Bolezni je bilo 148 različno diagnosticiranih. *Umrljivost je bila minimalna in je znašala le 4,44 %*. Medtem ko je poraslo število bolnikov od l. 1933. (1278) in 1934. (1510) na 1620, l. 1935., je padla umrljivost zaporedoma na 10½ % in 6 % in na 4,44 %.

Bolnica je oskrbljena z vsem potrebnim in ustreza za dogledni čas ne samo glede na osebje in prostor, ampak tudi glede na zdravniško oskrbo in zdravstvene pripomočke za slučaje notranjih boleznih popolnoma. Nujno bi pa bilo potrebno, da se *združijo v enem zavodu vsi otroci*, ki boleajo za katerokoli otroško boleznijo. Zakaj otrok je že v zdravem, tembolj pa v bolnem stanju *objekt zase*, ki zahteva ne samo posebne psihične in fizične službe, ampak tudi po svojih boleznih svojstveno živ in mrtev milje, ki ga obdaja.²

¹ Po podatkih g. nadzornika Gruma.

² Poročilo primarija dr. Bogdana Derča.